

Varování z Velikonočního ostrova

Civilizace stavitelů soch na Velikonočním ostrově zkolabovala někdy na sklonku 17. nebo počátkem 18. století.

autor: Shutterstock

Miroslav Bárta ([//ihned.cz/?m=authors&article%5baut_id%5d=17217090](#))
22. 6. 2018 / 00:00

- CIVILIZACE ([/TAGY/CIVILIZACE-46763](#))
- SPOLEČNOST ([/TAGY/SPOLECNOST-744](#))
- KOLAPS ([/TAGY/KOLAPS-17864](#))
- KODEX ([/TAGY/KODEX-138524](#))

- **O osudu civilizace v zásadě nerozhoduje ani technologická úroveň, ani růst HDP.**
- **Nejdůležitější podle všeho je, jak společnost dokáže v nových kontextech vývoje udržovat společenskou smlouvu.**
- **Příkladem je konec prosperující civilizace na Velikonočním ostrově.**

Z historie víme, že na naší planetě existovaly již desítky civilizací a stovky kultur. Všechny nějakým způsobem vznikly a obvykle navázaly na ty, které existovaly před nimi, rostly, dosáhly vrcholu s nejvyšší úrovní své složitosti, což byla také jejich energeticky nejnáročnější fáze, a musely se vyrovnávat s následným nárůstem kritických faktorů.

Nakonec zkolabovaly, tedy ztratily rychle podstatnou část své složitosti. Jejich dědictví si s sebou neseme – ať už chceme nebo ne – dodnes.

Kolapsem se často nezodpovědně straší. Na rozdíl od přírodních věd, kde skutečně kolaps znamená vymření, záhubu či zánik, v případě lidských společenství jde obvykle "jen" o rychlou ztrátu složitosti a jakési "zlevnění" provozu. Nic víc, nic méně. Civilizace či kultury obvykle potichu zmizí, aniž by museli nutně zmizet

i jejich nositelé. Co rozhoduje, je dosažená komplexita každé společnosti a to, zda takové společenství má prostředky nejen na to, aby ji udrželo, ale zejména aby ji nadále rozvíjelo.

V této souvislosti stojí za pozornost, že většina objevů, na kterých stojí dnešní technologie, byla patentována před rokem 1930. Stejně tak si stojíme s tzv. EROI indexem, tedy poměrem energie vložené vůči energii získané z nějaké suroviny, technologie nebo látky (například ropy). Například v případě ropy byl tento poměr na počátku 20. století zhruba 1 : 100, zatímco dneska je již "jen" 1 : 20. V případě subjektivně motivovaných technologií, jakými jsou např. biopaliva nebo fotovoltaika, je tento poměr 1 : 2 až 1 : 5, tedy více než tristní. Při současné vysoké složitosti našeho systému a narůstajících nákladech na další pokrok v oblasti inovací soustavně klesá energetická výhodnost dnes využívaných surovin i technologií. A nic jiného než základní výzkum nás nespasí – tedy pokud chceme naši komplexitu nejen udržet, ale i nadále rozvíjet.

Musíme porozumět, abychom přežili

Mohlo by se zdát, že vývoj daného lidského společenství nebo civilizace nepodléhá žádným zákonitostem. Lze však říci, že pokaždé je to sice jinak, ale zároveň je to vždy do značné míry podobné. Když se na konkrétní vybranou civilizaci podíváme s odstupem, snadno zjistíme, že její anatomii vytváří několik velkých vnitřních faktorů, jakými jsou ekonomika, instituce, elity, vzdělanostní systém a způsob uchovávání informací nebo společenská smlouva.

Dynamiku těchto faktorů lze ovlivnit i měnit, i když je to obvykle hodně těžké. Všechny tyto faktory jsou pak závislé na vnějším přírodním prostředí. Jeho vývoj však nemůžeme (díky Bohu) měnit, pouze ničit.

Za normálních okolností o úspěchu či neúspěchu civilizace rozhoduje to, jakým způsobem ho poznáme, porozumíme mu a přizpůsobíme se mu. Názorný případ může představovat Nizozemsko se systémem svých polderů, které existují již stovky let. Na mikroúrovni nemusíme ani chodit tak daleko, stačí se vydat na jih naší země, na Třeboňsko, a prohlédnout si soustavu geniálních rybníků Jakuba Krčína.

Adaptace na přírodní prostředí umožnila osídlení Grónska Vikingy i přežití komunit v mladším dryasu (11 tisíc před Kristem), kdy se během padesáti let severní hemisféra ochladila o 5–8 stupňů a člověk měl co dělat, aby přežil. Ale přežil a v Göbekli Tepe ve východním Turecku začal stavět první svatyně s vertikálními prvky pro komunikaci s bohy na nebesích, kteří jej takto trestali.

Z analýzy a srovnání kultur i civilizací, které se na naší planetě podařilo identifikovat a zkoumat, vyplývá sedm zásadních regularit, svým způsobem zákonů, které mají obecnou platnost bez ohledu na stáří, délku trvání nebo dosaženou komplexitu každé z nich.

1.

Každá civilizace je omezena v čase i prostoru, respektive každá civilizace v průběhu svého vývoje prochází obdobími vzestupů, pádů a krizí.

2.

Každá civilizace se vyvíjí nelineárně, ve skocích poté, co její jednotlivé podsystémy akumulují potenciál k rychlým a komplexním změnám (viz například listopad 1989, tzv. arabské jaro atd.).

3.

Každou civilizaci charakterizuje obecně sdílený svět hodnot, symbolů, dohod a norem chování. Ty nemusí být kodifikovány, ale vytvářejí kohezi systému a tzv. společenskou smlouvu.

4.

Pokud systém začne dlouhodobě spotřebovávat více energie, než je schopen vyrobit, nemůže udržet svou složitost ani ji dále rozvíjet a nakonec zkolabuje.

5.

Civilizace rostou a upadají skrze vnitřní společenské procesy a vnější dynamiku přírodního prostředí.

6.

Pro vývoj společností (států i civilizací) v čase platí Hérakleitův princip. Tento princip říká, že faktory a procesy, které vás přivedou na vrchol, jsou těmi, které nakonec způsobí váš kolaps.

A konečně

7.

Každá civilizace upadá v okamžiku, kdy zaniká společenská smlouva, tedy podílení se všech členů společnosti na základních právech a povinnostech vyplývajících z obecně sdílených norem, hodnot a symbolů.

Možná se to mnohým nemusí příliš líbit, ale to, co o osudu civilizace rozhoduje především, není v zásadě ani technologická úroveň, ani růst HDP, jakkoliv jsou tyto ukazatele významné a zásadní. Paradoxně se jako nejvýznamnější jeví to, zda společnost dokáže udržovat, v nových kontextech vývoje obnovovat a rozvíjet společenskou smlouvu. Tedy soubor hodnot, dohod a norem, které ji spojují a které obvykle nejsou ani sepsány, nicméně jim každý rozumí, chápe je a vesměs je dodržuje. To představuje tmel, jehož význam vždy stoupá v údobích vnitřních či vnějších stresů působících na společnost.

V této souvislosti je možné uvést jeden klasický příklad kolapsu společnosti na Velikonočním ostrově, který nastal někdy na sklonku 17. nebo počátkem 18. století. Tamní společnost byla vedena již od 10. století, kdy na ostrov dorazil legendární náčelník Hotu Matu'a se svými lidmi, pocházejícími pravděpodobně z Marshallových ostrovů, vládoucí vrstvou tzv. dlouhouchých, kteří sídlili na poloostrově Poike.

Tato vrstva vládla většinové populaci, kterou představovali krátkouší – ti byli krví ostrova a mimo jiné vyráběli ve slavném kráteru Rano Raraku a na jeho svazích slavné sochy moai, které pak vztyčovali na pobřeží na posvátných plošinách ahu. Každá ahu patřila jednomu kmeni na ostrově. Stavět sochy ale vyžadovalo čím dál více práce, podmínky pro krátkouché se stávaly stále méně snesitelnými, až pohár přetekl a krátkouší během jednoho dne svou elitu vyvraždili. Krátkodobě se zbavili jha, v dlouhodobé perspektivě to však znamenalo, že vymizela znalost písma, a tedy jejich historie zaznamenané na destičkách kohau rongo, vymizely technologie a vše, co by společnost udrželo pohromadě. Sem samozřejmě spadl i kult předků uctívaných na plošinách ahu.

Vyčerpaný stát, odtržené elity

Vyplývá z toho jedna jednoduchá věc. Pokud se elita dané společnosti (ať již jakékoliv povahy) izoluje od problémů a myšlení většinové populace, nelze očekávat nic dobrého – společnost se začne antagonistizovat, radikalizovat

a rozumným elitám lidé přestanou naslouchat, jakkoliv úžasné plány řešení by měly. Zmizí jejich legitimita i kredibilita institucí, systém se začne hroutit.

Nechci být přehnaně aktuální, ale pokud je vnímání některých kritických fenoménů v naší společnosti blízké realitě, nečeká nás nic radostného. Jak jinak si vysvětlit hypertrofovaný a na funkčnosti ztrácející byrokratický a soudní aparát než jako zásadní selhání elit a státu? Třeba v případě neschopnosti vnímat zadlužení zhruba 900 tisíc příslušníků naší společnosti. Jak jinak vnímat radikalizaci společnosti a neustále "neotřelé" pokusy o řešení narůstajících problémů, jež mají být náhradou za zavedené instituce a absenci skutečných lídrů?

Staroegyptský mudrc Ipuwer lkal následujícími slovy nad kolapsem Staré říše stavitelů pyramid, který nastal v důsledku vnitřní vyčerpanosti státu, neúměrných mandatorních výdajů, přebujelých státních institucí a razantního zhoršení přírodního prostředí kolem roku 2200 před Kristem. Myslím, že Ipuwer velice výstižně postihl situaci společnosti, kde právě zanikla společenská smlouva a která skokovitě ztratila svou komplexitu – jak víme z analýzy Staré říše – právě v důsledku vnitřních procesů a neschopnosti adaptovat se na velkou změnu přírodního prostředí:

Vskutku, spisy nedotknutelné soudní síně jsou ztraceny a její tajemství odhaleno!

Vskutku, kanceláře jsou otevřeny a jejich seznamy ztraceny!

Otroci se stali majiteli otroků.

Vskutku, spisy místních písařů jsou zničeny a k obilí Egypta má každý přístup!

Vskutku, zákony jsou ze soudní síně vyhozeny ven!

A opravdu je lidé pošlapávají na veřejných místech a ubožáci je ničí na ulicích!

Hleďte, země se zapletla se spolčenci a zbabělec zabírá majetek udatného!

Hleďte... Ten, který si nemohl zhotovit ani rakev, je majitelem hrobky!

Hleďte, žádní řemeslníci nepracují, neboť je nepřátelé země zubožili!

Jedna věc nás od předchozích civilizací zásadně odlišuje – máme k dispozici veškeré poznání dlouhodobých časových řad společenských procesů i adaptačních strategií, jak je popisují archeologie a historie. Máme velký srovnávací materiál, který ukazuje, že skutečně existují zákony, které formují osudy lidských společenství.

Vzhledem k povaze naší doby si myslím, že nastává čas učinit z archeologie a historie strategické obory, které nám pomohou chápat, co a proč se v současnosti děje, pochopit povahu společenských procesů, a co se může eventuálně stát, pokud... Pokud.

SDÍLET ČLÁNEK   TWEET   POCKET

Zaujal vás článek? Odemkněte ho pro své přátele!

Jako předplatitel můžete pro své přátele odemknout až 5 článků za třicet dní. Po kliknutí na tlačítko "Odemknout pro přátele" Vám vygenerujeme unikátní odkaz, který můžete poslat svým přátelům nebo nasdílet na sociálních sítích. Lidé, kteří takový odkaz použijí, budou mít přístup k celému textu, i když nejsou předplatitelé.

Můžete sdílet 5 článků

DOPORUČUJEME

([//byznys.ihned.cz/c1-66176900-v-dozorci-rade-cez-konci-jeji-predseda-paces-a-dalsi-dva-clenove-jednani-trvalo-14-hodin](https://byznys.ihned.cz/c1-66176900-v-dozorci-rade-cez-konci-jeji-predseda-paces-a-dalsi-dva-clenove-jednani-trvalo-14-hodin))

Babišovi lidé ovládli dozorčí radu ČEZ, skončil Pačes a další dva členové, jednání trvalo přes 14 hodin ([//byznys.ihned.cz/c1-66176900-v-dozorci-rade-cez-konci-jeji-predseda-paces-a-dalsi-dva-clenove-jednani-trvalo-14-hodin](https://byznys.ihned.cz/c1-66176900-v-dozorci-rade-cez-konci-jeji-predseda-paces-a-dalsi-dva-clenove-jednani-trvalo-14-hodin))

([//ego.ihned.cz/c1-66175160-neklidna-zona-jana-bartacka-hrob-neznameho-darce](https://ego.ihned.cz/c1-66175160-neklidna-zona-jana-bartacka-hrob-neznameho-darce))

Neklidná zóna Jana Bartáčka: Hrob neznámého dárce ([//ego.ihned.cz/c1-66175160-neklidna-zona-jana-bartacka-hrob-neznameho-darce](https://ego.ihned.cz/c1-66175160-neklidna-zona-jana-bartacka-hrob-neznameho-darce))

NABÍDKA PRACOVNÍCH POZIC

(<https://a.centrum.cz/cent/adclick/FCID=8url=https%3A%2F%2Fa.centrum.cz%2Fcent%2FadPráce>)
(<https://a.centrum.cz/cent/adclick/FCID=8url=https%3A%2F%2Fa.centrum.cz%2Fcent%2FadPráce>)
Finanční manažer/ka nestátní neziskové organizace